

عقرب گزیدگی

کژدم یا عقرب و یا دراز دم نام یکی از گونه‌های بندپایان رده عنکبوتیان است که دارای ۸ پا و نیسی با زهر کشنده می‌باشد. نیش عقرب در نوک دم آن قرار دارد. عقرب‌ها شب‌ها به آرامی به فعالیت‌های زیستی خود می‌پردازند و بیشتر در آب و هوایی گرم فعال هستند.

این جانوران چنگال‌های خارداری دارند که در واقع قسمتی از دهان آن‌ها محسوب می‌شوند. آنها قادرند که ماده سمی خطرناکی از قسمت عقب بدنشان به طرف مهاجمین بیاشند. این جانور بیشتر در شب شکار می‌کند و پاهای بلند جلویی خود را برای پیدا کردن غذا به کار برده و پس از یافتن غذا آن را با چنگال‌هایش می‌گیرد. کژدم‌ها اغلب در طول روز در زیر سنگ‌ها یا در حفره‌های به نسبت خنک زیر زمین پنهان می‌گردند.

شکل و محل زندگی

کژدم‌ها رنگ‌های مختلفی مثل زرد مایل به قهوه‌ای، قهوه‌ای، خاکستری و سیاه دارند و اندازه آنها بین ۱۸ تا ۱/۵ سانتی‌متر مختلف است. ولی بواسطه شکل بدنی خود که حالتی تخت و صاف دارد، می‌توانند از شکاف‌هایی به عرض ۳ میلی‌متر نیز عبور کنند و خود را وارد خانه سازند.

کژدم‌ها در محیط خارج از خانه در شکاف و درز بین سنگ‌ها، زیر پوست درختان، بین هیزما و مانند آن یافت می‌شوند و در محیط خانه در حمام، دستشویی، آشپزخانه و محیط‌های مرطوب دیده می‌شوند. این جانوران در طول

روز در گوشه‌ای بی‌حرکت و پنهانند و در طی شب فعالیت خود را آغاز می‌کنند و به دنبال شکار خود می‌روند و سم خود را از طریق نیش که در انتهای دم آنها وجود دارد به شکار خود تزریق می‌کنند.

شکار

کژدم‌ها اغلب حشرات موذی را به دام می‌اندازند و از این نظر اهمیت دارند. آنها اغلب سوسک‌های سیاه و اگر بتوانند قورباغه‌ها را نیز شکار می‌کنند. آنها پس از شکار، طعمه را ابتدا نیش می‌زنند سپس با حرکات کلیسر یا به عبارتی آرواره‌های خود شروع به خوردن بدن طعمه می‌کنند و در این موقع بر اثر ترشح آنزیمی آن را به صورت مایع در می‌آورند. در ناحیه دهان پرزهایی دارند که به صورت فیلتر عمل می‌کنند و از ورود ذرات غذایی کوچک به مری جلوگیری می‌کنند زیرا مواد غذایی فقط باید به صورت مایع وارد شوند. بنابراین مواد سفت را به صورت تفاله‌های گلوله شده به دور می‌اندازند. به همین دلیل است که عمل خوردن غذا در عقرب‌ها به طول می‌انجامد و گاهی تا ۲۴ ساعت طول می‌کشد. همچنین عقرب‌ها به آب نیاز دارند و عقرب‌های نواحی مرطوب معمولاً آب را به صورت جداگانه می‌نوشند و عقرب‌های نواحی خشک نیز آب مورد نیاز را از بدن طعمه فراهم می‌کنند. عقرب‌ها پس از غذا خوردن، ساعت‌ها به تمیز کردن خود می‌پردازند و به وسیله مایعی که از دهان ترشح می‌کنند، به تمیز کردن پاها و کلیسره‌های خود می‌پردازند. عقرب‌ها در گرسنگی و تشنگی مقاومت زیادی دارند به طوری که می‌توانند ماه‌ها بدون آب و غذا زنده بمانند.

گونه‌ها

از حدود ۲۰۰ گونه متفاوت عقرب که در سراسر دنیا پراکنده‌اند فقط حدود ۲۰ گونه آنها سمی هستند و در میان آنها نوعی عقرب قرمز هندی کشنده‌ترین گونه می‌باشد که میزان کشندگی آن در ایالت‌های هند بین ۴۰ تا ۳۰ درصد گزارش شده‌است.

کژدم گونه‌های زیادی دارد که در ایران دو گونه ایرانیوس و خوزستانوس در ایران کشف و نام عقرب ایرانی به ثبت رسیده‌اند. در ایران سه گونه کژدم خطرناک وجود دارد که گزارش‌هایی از مرگ بر اثر گزش آنها وجود دارد:

۱- «همی سکوریوس لپتوروس» که عقربی زرد رنگ و کوچک است. نرها دم بلند دارند. این عقرب در نواحی جنوبی و جنوب غربی بسیار فراوان است و در خوزستان به آن «گادیم» می‌گویند.

۲- «کمپسوبوتوس ماتیهزنی» که دارای اندازه‌ای بسیار کوچک و بدنی باریک به رنگ زرد یا آجری است. این گونه هم در نواحی جنوبی به ویژه در خوزستان فراوان است. سم این دو گونه عقرب می‌تواند گلبول‌های قرمز خون را تخریب کند.

۳- «آندرکتونوس کراسیکودا» که جثه‌ای درشت‌تر از دو گونه قبلی دارد و رنگ آن سیاه یا قهوه‌ای تیره‌است. این گونه در بیشتر نقاط ایران پراکندگی دارد. به محل حادثه و ارائه کمک‌های اولیه در محل، انتقال مصدومین به مراکز درمانی است. انتقال باید به شیوه صحیح صورت گیرد تا از صدمات بیشتر جلوگیری کرده و مصدوم احساس درد و ناراحتی بیشتری ننماید.

علائم عقرب گزیدگی

کژدم‌های ایران بالاترین میزان گزیدن را در دنیا به خود اختصاص داده‌اند. طبق نتایج بررسی‌ها، افرادی که ۶ ساعت پس از گزش به مراکز درمانی مراجعه می‌کنند ۲ برابر کسانی که بین ۶ تا ۱۲ ساعت و ۵ برابر کسانی که بیش از ۱۲ ساعت به مرکز درمان می‌روند، شانس زنده ماندن بیشتری دارند. از آنجایی که کژدم‌ها بیشتر در مناطق گرم و شب‌ها فعال هستند رعایت نکات ایمنی در مورد جلوگیری از عقرب گزیدگی بخصوص در مناطق گرمسیری و به هنگام تاریکی هوا اهمیت دارد. مثل پوشیدن جوراب، شلوار و کفش مناسب، تکان کفش و لباس قبل از پوشیدن و غیره.

پس از چند دقیقه از گزش عقرب که اغلب در ناحیه دست و پا اتفاق می‌افتد علائمی چون درد، تاول، قرمزی، تورم مشاهده می‌شود؛ سپس با گذشت چند ساعت از گزش، ممکن است علائم زیر در فرد مشاهده شود: تند شدن نبض، بالا رفتن فشار خون، سرگیجه، حالت تهوع و استفراغ، بی‌اختیاری ادرار و مدفوع، تنگی نفس، تشنج، و افزایش ترشح بزاق. عقرب گزیدگی اغلب خطرناک نیست و تنها باعث بروز علائم و نشانه‌ها موضعی در محل گزش می‌گردد. با این وجود باید کمک‌های اولیه ضروری را برای مصدومین انجام داد و خطرناک بودن یا نبودن عقرب و شدت مسمومیت را به کادر درمانی و پزشک واگذار کرد.

رعایت نکات ایمنی

وبگاه بیابان‌ها و کویر ایران

شستشوی محل زخم با آب و صابون، بیرون آوردن وسایل تزئینی و جواهرات، استفاده از کمپرس سرد برای کاهش درد و تورم باید در وهله اول مورد توجه قرار گیرد بدین منظور می‌توان از یک تکه یخ استفاده کرد ولی هرگز نباید اندام گرفتار را در آب یخ غوطه‌ور ساخت.

برای کمک‌های اولیه مؤثر باید به این نکات پرداخت: ارزیابی صحنه حادثه، دور کردن یا پرهیز از خطر، در خواست کمک در صورت لزوم؛ سپس ارزیابی اولیه مصدوم و انجام مراحل ABC و دیگر کمک‌های اولیه ضروری در صورت لزوم؛ بی حرکت نگه داشتن مصدوم و ثابت نگه داشتن عضو گزیده شده؛ کمپرس سرد و سپس انتقال سریع به مرکز درمانی. باید توجه داشت که بهتر است بدون فوت وقت و انجام اقدامات اضافی مصدوم را هر چه سریعتر به مراکز درمانی منتقل کرد. علائم گزیدگی با عقرب «گاردیم» در ابتدا بسیار خفیف و ناچیز است و همین مسئله اغلب باعث عدم مراجعه به موقع فرد به مراکز درمانی می‌گردد. اما مراجعه به مراکز درمانی لازم و ضروری است و تاخیر می‌تواند منجر به بروز علائم مختلف مسمومیت، از بین رفتن بافت‌های بدن در محل گزش یا حتی در موارد شدید منجر به مرگ فرد گردد. گزیدگی عقرب در افراد پیر، کودکان، نوزادان و افراد مصدوم خطرناک تر است. همچنین اگر گزش متعدد یا نزدیک سر و صورت یا گردن مصدوم باشد، خطرناک‌تر از گزش اندام (دست و پا) خواهد بود. در برخی موارد و در صورت شدید بودن مسمومیت در مراکز درمانی از پادزهر سم عقرب برای خنثی‌سازی سم و درمان فرد استفاده می‌شود. البته این کار باید با دستور پزشک و تحت نظارت مستقیم او انجام شود.

دانشگاه علوم پزشکی تبریز

مرکز آموزشی و درمانی سینا

عقرب گزیدگی

گروه هدف: پرسنل درمان و مراجعه کنندگان

بخش اورژانس

اسفند-۹۶